

МЕЖДУ ГРАЖДАНСКИТЕ ПРАВА И ЛИЧНИТЕ ЧУВСТВА (1878–1912)

КЛЮЧОВ ВЪПРОС: Как живеят българи и турци заедно в новата държава?

Док. 1. Численост на българските турци в България

Година	1878	1880	1887	1892	1900	1905	1910
Общ брой	466 000	523 099	607 331	569 728	539 656	514 658	504 560

Стоянов, В. Турското население в България между полюсите на етническата политика. С., 1998.

Задача 1:

- А) Проследете какви тенденции се наблюдават в числеността на турското население според данните в Док. 1.
Б) Преположете какви са причините за тях.

Док. 2. На кушия в Делиормана (Разградско), началото на XX в.

Какво виждате на преден план?
А на втори план?

Опишете облеклото на хората от снимката.

Какви възрастови и етнически групи различавате?

От каква група допълнителна информация се нуждаете, за да коментирате изображението?

Задача 2:

- А) Разгледайте внимателно Док. 2 и отговорете на въпросите в каретата около снимката.
Б) Направете предположение за повода да се направи тази снимка.

Док. 3. На дело (съг) в Осман-Базар*

Днес [...], откри се съдебно заседание на Осман-Базарски Окръжен съд [...]. Присъстваха: За председател В. Коилов, членове по избор: Тома Тунев, Али Ефенди Хасанов, Момла-Юсуф Алиев и секретар Боян Ханджиев.

Съгласно [...] Временните правила по съдебната част на България, тури се подследване делото на ищеца Т. Чавов [...] и ответника Хаджи Исмаил без-ефенди-оглу, бивш Осман-базарски жител, а по настояще живуц в Цариград, който на 22 април тази година се призова чрез в. „Марица“ в 4 месечен срок. Съгът в отсъствието на ответника [...], след като изслуша устните обяснения на ищеца, основаващи се на търговските му книги, [...] реши задочно. Ответникът да брои на ищеца сумата от 2500 гроша [...] понеже настоящето решение не е окончателно [...] в случай, че не са доволни, да поднесат жалбите си.

* днес град Омуртаг

Резолюция 202 на Осман-Базарски Окръжен съд.
Държавен вестник, 29 септември 1879 г.

Задача 3:

- А) Определете състава на съда.
Б) Обсъдете дали правата на българските турци са гарантирани.

Док. 4. Шуменският окръжен управител за демографските промени в окръга през 1881–1894 г.

[...] Изселването на българските турци расте непрекъснато. Турското население бега от България от самите турци, т.е. от своите големци – бейове, заагета*, ефендита и от всички други остатъци от развалено турско чиновничество, които, за жалост, съумяха да се съобразят и принаравнят с обстоятелствата от освобождението ни. [...] Първенците турски малко се грижеха за умственото издигане на своите сънародници и за приспособяването им към новия политически и конституционен живот – те гледаха само за себе си [...].

* зааде – първенец

История на българите 1878–1944 в документи. Т. I. Ч. I. С., 1994.

Задача 4:

- А) Определете отношението на автора към турското малцинство.
Б) Открийте причините за изселването на турците според автора на Док. 4.

Док. 5. Ловчанският окръжен управител г-н Зубайров за положението с турското население в поверения му район

За да се спре това с нищо неоправдано напускане на Отечеството от страна на турците, аз съм се ръководил от благата идея да вселя между турци и българи мир и любов и добросъседски живот. Не мога да откажа, че преди две години се намираха елементи, които да оскърбяват своите комшии турци, обаче при едно строго разследване и внушително застрашаване с тежка отговорност, смея да кажа, че този навик изчезна. Турците ми се хвалят, че засега си живеели доста хубаво с българите. Колкото мюсюлмани са останали в Окръга ми, мога да твърдя, че те вече не мислят за изселване, благодарение че нашето просветено правителство с еднакво материнско око гледа и се грижи за тяхното преуспяване във всяко отношение. Почти във всички села, където има турци, са отпуснати достатъчно средства за напрана и поправка на джамиите и училищата им. Това много ги радва и те са твърде благодарни.

Изложение за състоянието на Ловчанското окръжие през 1895/1896 г., представено на Ловчанският окръжен съвет при откриване на редовната му сесия през 1896 г.

Задача 5:

- А) Потърсете в текста какви са били причините за изселването на турците от Ловешко.
- Б) Определете реакцията на властите по отношение на изселването.
- В) Посочете ключовите изрази, които представят резултатите от предприетите мерки.

Док. 6. Сливен в края на XIX и началото на XX в.

Най-многобройни бяха турците. [...] Бяха бедни, угрижени и мълчаливи хора, които изкарваха оскъдната си прехрана с много труд и вършеха най-тежките и лошо платени работи като пазванти, чистачи на нъжници, табаци, пъгари, кираджии-колари, но особено надничари за кърска работа и изпълняваха всичко с крайна добросъвестност и усърдие. Затова бяха най-търсените работници. Те чувстваха, че са чужди вече тука, че няма да останат за дълго и затуй очите им бяха влажни, сякаш от някаква предварителна носталгия. Те почти не знаеха български, имаха си джамии, ходжа, мюфтия, училище и отделно гробище, но се бяха родили тук и обичаха тази земя като истинско свое отечество. [...] Мъжете бяха кротки, много приветливи и услужливи и въпреки всичко, което учехме в училище за зверствата, вършени от турците през робството, тия тъжни хора, със своите гальовни думи – „чоджум“, „казъм“ – не само не ни вдъхваха никакъв страх, но напротив, караха ни да ги обичаме. Всяка година техният брой ставаше все по-малък, те се изселваха в Цариград и Анадола и в старите опустели къщи, купувани сега на безценица, [...] новите стопани не бързаха да влизат.

Константинов, К. Път през годините. С., 1981.

Константин Константинов (1890–1970) е български писател и преводач, роден в Сливен. През периода 1959–1966 г. издава мемоари под заглавието „Път през годините“.

Задача 6:

- А) Характеризирайте турското население в Сливен по следните показатели: бит, занятие, използвани езици, права, имотно положение и лични качества.
- Б) Определете отношенията между българи и турци според текста. Потвърждава или опровергава вашата представа за подобни междуетнически отношения в държавата?
- В) Формулирайте мотивите за изселване на турското население от Сливен според автора на Док. 7.

ОБОБЩАВАЩ ВЪПРОС: Кога дадено малцинство може да се чувства част от една държава?

